

Trên con đ ng vào công viên, tôi th y m t ph n đang lúi húi l m nh ng trái thông khô trên m t đ t, b vô cái túi ni lông rách trên tay.

Ng i đàn bà da tr ng đã l n tu i ng ng lên c i, gi i thích: “Đem v đ t lò s i.” Chi u hôm đó chúng tôi cũng b t ch c. Trong khi đi tìm nh ng trái thông khô đ nh t lên b vô túi, tôi ch t nh đ n m t ti ng Vi t lâu l m không dùng: Đ ng t Mót. Tôi đi “mót qu thông.” Các b n tr không quen nghe, có th không hi u đ ng t này.

Tr c đây 50, 60 năm, làng quê tôi s ng, ng i ta đi “mót lúa, mót ngô, mót đ .” M t b a đi qua th a ru ng th y m y ng i đang đi mót nh ng h t thóc còn b sót, tôi cũng tính b c xu ng tìm nh t, m tôi nủ i, không cho. Th i gian đó, gia đình tôi cũng ăn c m đ n ngô, đ n khoai hay s n (khoai mì). M b o: Nhà mình còn có cái ăn, mình không mót tranh c a h .

T c là trong làng đã có m t “giao c” v i nhau, không thành văn, nh ng ai cũng đ ng ý. Ng i còn mi ng ăn thì không đi mót lúa, mót ngô. Đ cho nh ng ng i nghèo nh t làng còn c h i ki m đ c m y h t c m h t b p. N u cũng đi mót lúa thì mình ăn tranh c a h hay sao? Trong n n văn minh nào cũng v y, ngoài nh ng lu t l thành văn có nh ng t p t c giúp chúng ta ăn cho ph i đ o làm ng i. Khi lúa chín, các h t thóc thu c quy n s h u c a ch ru ng. Nh ng sau khi g t hái xong r i, còn l i nh ng h t thóc r i vãi b đó cũng “phí c a gi i,” đ c coi là c a chung, ai mu n vào mót cũng đ c. Nh ng m i ng i l i đ ng ý nên đ dành nh ng h t thóc r i đó cho nh ng ng i nghèo nh t làng, không đ c “tranh ăn” v i h . Ai vi ph m quy t c này ch c s b ng i làng khinh r . Ng i ta không s lu t pháp b ng s b ng i khác khinh r , đó cũng là m t n n t ng c a đ o lý.

Nói đ n nh ng chuy n trên, l i nh đ n ch “mót” m i đ c dùng trong câu chuy n đ c báo chí trong n c đ ng tu n tr c. Ba ph n vào đ n đ n Tr ng Ng c Ban Mê Thu t “mót cà phê,” nh ng trái cà phê r i vãi sau khi công nhân đ n đ n đã làm xong vi c. Đ n đ n có chó canh, bà Ph m Th Ng n ch y ch m chân b m t con chó Béc giê qu t ngã.

Hình minh h a

Ng i trông đàn chó đi xe máy t i, bà Ng c van xin, ông ta nói: “Ai b o vào? Cho ch t.” R i th đàn chó 5 con ra t n công. Bà Ng n b đàn chó c n ch t. Ông cai chó đ n đi n huyết sáo thu binh. Hai cô gái khác ch y k p leo lên cây, ch ng ki n c nh đàn chó ăn th t bà Ng n, kéo lê thi hài bà hàng ch c th c. Ai cũng ph i c m th y x u h vì không ng ng i Vi t Nam l i đ i x phi nhân v i nhau nh th .

Đ c b n tin trên thì ph i th y là nh ng ng i dân nghèo nh t làng tôi, s ng tr c đây 50, 60 năm, là nh ng ng i may m n. H s ng trong m t xã h i m i ng i đ i x v i nhau có tình c m, có bao dung, bi t th ng h i. S ng trong m t làng v i nhau, bi t th ng xót nhau m t cách kín đáo, nên đ cho ng i nghèo đi m t nh ng h t thóc, h t ngô r i vãi sau mùa g t. Ngày nay, ng i mình s ng trong m t khung c nh khác h n, cho nên câu chuy n phi nhân trên m i x y ra.

Trong cu n phi m lu n “Nhân Nào Qu Đó,” nhà văn V ng Trí Nhân có lúc tóm t t vài quy t c s ng, mà ông g i là nh ng Lu t Mi ng, b t thành văn trong xã h i chung quanh ông: “Ch bi t đ n đ ng ti n mang v , còn nh uy tín, danh d , vi c y không quan tr ng. Ch bi t nhà mình, còn vi c chung c a c xã h i h i đâu mà lo cho m t!” (xu t b n năm 2004 Hà N i, trang 33).

Có ph i vì ng i ta quen s ng v i nh ng quy t c này mà trong xã h i có nh ng chuy n nh ông cai đ n đi n th chó săn ra c n ch t ng i, chuy n cha m đánh ch t con, hay chuy n b m ch ng trói con dâu b ra đ ng mà đánh đ p không cho hàng xóm can hay không?

Nh ng nh ng “lu t mi ng” mà V ng Trí Nhân nêu ra thì n c nào cũng th y có, không riêng gì n c ta. Tham ti n là m t đ ng c thúc đ y cho kinh t phát tri n. Ch nh ng ng i đi tu h a chẳng m i t b đ c đ c v ng đó. Quy n t h u cũng là m t n n t ng c a s phát tri n văn minh, b cái quy n t h u đi, nh ng ng i ch tr ng công h u tha h v vét vào túi riêng, đ o đ c xã h i càng xu ng th p. Ng i dân nh ng n c văn minh nh t cũng th ng cũng lo cho mình, cho gia đình mình, tr c khi lo cho ng i chung quanh. Nh ng ng i nh bà M Tê Rê Sa r t hi m cho nên chúng ta m i tán thán và kính tr ng.

Nh ng t i sao n nhi u xã h i khác, h v n theo nh ng “lu t mi ng” đó mà phong t c không suy đ i nh nh ng c nh phi nhân mà báo chí n c ta t ng thu t?

Có l b i vì ai cũng bi t lòng tham và óc ích k v n có s n trong loài ng i cho nên c các xã h i văn minh ng i ta lo tìm cách h n ch các t t đó. Đ s ng đúng t cách con ng i h n. Khi lòng tham và óc ích k đ c phóng tay th l ng không bi t đâu là gi i h n thì nó s làm cho c phong hóa xu ng th p, con ng i không còn nghĩ đ n danh d , uy tín n a.

Có cái gì đ h n ch lòng tham và lòng ích k ? M t ph n là lu t l , ph n n a là ng i ta trông mà b t ch c l n nhau, nh t là trông lên nh ng ng i n m quy n bính.

c các xã h i văn minh ng i ta tôn tr ng quy n t h u, nh ng không cho phép ai nhân danh quy n đó mà gi t ng i m t cách phi nhân nh c nh xưa đàn chó ra cho chúng ăn th t ng i, r i th n nhiên nói: Cho ch t. Lu t l các thành ph th ng b t bu c nh ng ch nhà nuôi chó đ ph i y t b ng báo cho công chúng bi t, đ ng i ta tránh. Ph i đ t nhi u t m b ng nh v y, sao cho ai vô tình cũng ph i trông th y.

c các xã h i ti n b có r t nhi u lu t h n ch vi c s đ ng quy n t h u đ b o v s an toàn c a ng i khác, nói chung là c a công chúng. Anh lái m t chi c xe ch đ u, khí đ t, thì ph i vi t hàng ch l n báo đ ng: “Ch t đ cháy, d n ,” cho ng i khác đ phòng. Khi mua m t món hàng gói b ng bao ni lông, ai cũng th y trên bao vi t rõ nh ng hàng ch đ l n c nh cáo công chúng ph i coi ch ng đ ng đ tr em ch i v i cái bao ni lông, có th b ch t ng t. Ng i b rác có ch t đ c h i, ch t n n i công c ng thì b ph t, vì nh ng ng i đi l m rác vô tình có th b tai n n. M t l i đi trong c a hàng m i lau r a b ng n c ph i đ t m b ng “Đ ng tr n tr t. Coi ch ng té” đ m i ng i bi t mà đ phòng.

Nh ng lu t l nh v y đ t ra th ng đ h n ch quy n c a nh ng ng i có ti n và có quy n trong xã h i. Cho nên khi nh ng ng i có quy n và có nhi u ti n mà không b b t bu c thì h không t ý đ t ra nh ng th lu t l nh v y. Ch khi nào công chúng, t t c m i ng i dân đòi h i, nh ng đ i đi n c a h , t các ngh viên thành ph cho đ n các đ i bi u qu c h i, m i làm ra lu t đ b o v công chúng. Ch c n m t tại n n x y ra là c n c xôn xao, ng i ta ph i tìm hi u t i sao và làm cách nào tránh nh ng tai n n t ng t . Khi đó, các đ i bi u c a dân làm ra các lu t l m i. T t nhiên đi u đó ch đi n ra khi các đ i bi u là do dân chúng t do l a ch n, ch không ph i do m t đ ng c m quy n ch n tr c trong phe cánh c a mình. Ch khi nào các đ i bi u bi t mình ch u trách nhi m tr c ti p v i c tri, ch không ph i ch c n làm theo “l nh trên” c a đ ng là đ , thì chúng ta m i có nh ng lu t l b o v ng i dân tr c nh ng k nhi u ti n và n m quy n bính.

Cho nên, khi đ c m t đài phát thanh qu c t ph ng v n v v th chó c n ch t ng i, S gia Hà Văn Th nh Vi t Nam không phê phán ông ch đ n đi n cà phê mà i nói, “Cái bu n l n nh t c a tôi là có nhi u ng i b t tài đang n m c ng v lãnh đ o.”

Nh ng ng i n m c ng v lãnh đ o không c m th y trách nhi m h là ph i b o v s an toàn c a công chúng, trong đó có nh ng ng i nghèo kh ph i đi m t cà phê, nh ng em bé đi l m rác. Cho nên m i không có lu t l h n ch quy n c a các v ch nh n, ho c có nh ng lu t l t th i Pháp thu c nh ng b y gi không ai thi hành. Ng i ta không thi hành, bi t vì n u có tai n n thì h cũng đ c tha, nh quy n th ho c nh ti n dứt l t.

Ông Hà Văn Th nh đã nêu ra nh ng thí d cho th y nh ng k có quy n th Vi t Nam thu c m t giai c p đ c u đ i. H s ng bên trên lu t pháp. Ông k tr ng h p 3 nông dân Lâm Đ ng ăn tr m hai con v t đ nh u, ra tòa b t ng c ng 13 năm tù; còn m t ông giám đ c Hà N i lái xe không có b ng, đâm ch t hai ng i, ch b 36 tháng tù treo! M ng hai con ng i không l n b ng 2 con v t!

Ông Hà Văn Th nh nh n xét, “Hàng ngàn năm ng i dân b s c ép, ph i lu n cúi, ph i ch u đ ng, ph i khom l ng l i. Và ph i ch p nh n t t c m i đi u đó. Nó làm cho m t m i chai l . à Vô c m h u nh tr thành m t căn b nh, căn b nh kinh niên c a xã h i b y gi. H th y đ y nh ng mà h (m c) k , m i ng i lo thân mình.” Câu cu i cùng cũng là nh n xét c a nhà văn V ng Trí Nh n, đã nêu trên đây.

Nh ng khi báo chí trong n c cũng nh n n c ngoài đ u loan tin và bàn lu n v cái ch t th m th ng c a bà Ph m Th Nh n, thì chúng ta có th th y là xã h i Vi t Nam cũng không hoàn

toàn vô c m nh ông Hà Văn Th nh lo ng. Cái ch t c a bà s không vô ích, n u nh nó thúc đ y s thay đ i trong xã h i Vi t Nam. Ng i Vi t Nam v n còn r t nh y c m tr c nh ng hành đ ng tàn nh n, b t công. Không ai ch p nh n cách đ i x tàn ác, phi nhân đ i v i nh ng ph n nghèo ph i đi mót.

Nh nhà văn V ng Trí Nhân d n i Tchekov trong cu n sách c a ông: “Ng i Trí th c là i ng tâm c a m t dân t c.” Các nhà văn, các s gia, các ng i vi t báo, đ u là nh ng nhà trí th c. L ng tâm c a dân t c không ch p nh n ng i Vi t Nam s ng v i nhau m t cách phi nhân nh nh ng k th chó c n ch t ng i. Mu n ch m đ t c nh phi nhân đó, ph i đ t ra lu t l h n ch quy n c a nh ng k có ti n và có quy n th . Ph i tr l i cho m i ng i dân quy n ch n nh ng k c m quy n, t trung ng t i đ a ph ng. Nh ng ng i chỉ m đ c quy n lãnh đ o mà không ch u s ki m soát c a ng i dân b phi u thì h s ti p t c đ m c cho xã h i s ng phi nhân nh v y.